

N:o 222.

Af herr **Johansson** i Jönköping, i *anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter.*

I Kungl. Maj:ts till innevarande Riksdag aflåtna proposition n:o 81 har framlagts förslag bl. a. om statsanslag till s. k. kommunala mellanskolor. I samband härmed ha angifvits de villkor, som anses böra stadgas för rätt till dylikt statsanslag, och hvilka alltså skulle komma att bli normerande för de nämnda skolornas organisation.

I det hela är detta förslag ägnadt att väcka tillfredsställelse. Vårt land har ett icke ringa antal kommuner, såsom mindre städer, köpingar, stationssamhällen etc., hvilka å ena sidan äro i saknad af allmänna läroverk och högre flickskolor men å andra sidan ha ett verkligt behof af läroanstalter, som kunna meddela undervisning utöfver omfånget för den allmänna folkskoleundervisningen. För dylika samhällen synas de kommunala mellanskolorna böra bli en särdeles lämplig skolform.

I fråga om detaljerna i det kungliga förslaget kunna ju olika meningar råda i ett och annat afseende. För min del skall jag inskränka mig till att påpeka en punkt, hvori förslaget synes mig lida af en ofullständighet, som af Riksdagen före antagandet bör afhjälpas.

Jag syftar härvid på saknaden af alla bestämmelser rörande kompetens och lönevillkor i fråga om de manliga lärarekrafter, som skulle komma till användning i de kommunala mellanskolorna.

Beträffande nämnda skolor föreslås i den kungliga propositionen, att vid skola, däri gossar undervisas, skall finnas minst en manlig lärare med full tjänstgöring, och vid skola, däri flickor undervisas, minst en kvinnlig lärare med full tjänstgöring. Därjämte innehåller propositionen den före-

skriften, att i kommun, som har blott en skola af ifrågavarande slag, denna skall vara afsedd för såväl gossar som flickor.

Med stor sannolikhet kan förutsättas, att de kommuner, som finna sig hafva behof af kommunala mellanskolor, åtminstone till en början komma att hvar för sig inrätta blott en sådan skola. I denna måste då mottagas både gossar och flickor och vid densamma måste anställas minst en lärare och en lärarinna med full tjänstgöring.

I fråga om lärarinna, som anställs vid kommunal mellanskola, innehåller den kungl. propositionen noggranna föreskrifter rörande den minimilön, hvilken hon med hänsyn till kompetens och tjänstetid skall äga rätt att uppbära. Beträffande lärare åter saknas fullständigt sådana bestämmelser.

Denna brist i förslaget uppmärksammades redan förra året, då i samma ärende till Riksdagen öfverlämnades en kunglig proposition (n:o 163), med hvilken den nu föreliggande i allt väsentligt öfverensstämmer, men hvilken icke föranledde något definitivt beslut från Riksdagens sida. Herr Fridtjuv Berg påpekade i motionen n:o 298, Andra Kammaren, år 1908 den ofullständighet, som vidlådde sagda års proposition i afseende å bestämmelserna rörande lärarekompetensen. I anslutning härtill föreslog han, att för såväl lärare som lärarinnor med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola måtte fastställas samma kompetensvillkor som de för anställning vid högre folkskola gällande, samt att i afseende å rätt till viss minimilön lärare måtte likställas med lärarinna. I afseende å bestämmelserna rörande viss minimiaflöning framställdes ett liknande yrkande jämväl af herr E. Hammarlund i motion n:o 329 i Andra Kammaren år 1908.

Utan afseende å dessa påpekanden och förslag har Kungl. Maj:t vid affattandet af den nu föreliggande propositionen vidblifvit den mening, som fått uttryck i motsvarande proposition år 1908. Beträffande krafvet på bestämmelser om viss kompetens för manliga lärare vid kommunala mellanskolor yttras i motiveringen till årets proposition väsentligen blott, att dylika bestämmelser icke funnits erforderliga, enär skolorna i fråga skulle stå under inseeende af läroverksöfverstyrelsen, hvars kontroll i detta afseende ansåges tillfyllestgörande. Yrkandet att de i fråga om lärarinnorna föreslagna bestämmelserna rörande minimiaflöning måtte utsträckas att gälla äfven beträffande lärarne bemötes med den invändningen, att en dylik föreskrift antagligen icke för skolorna i fråga skulle medföra afsedd verkan, nämligen att förekomma, det lärarebefattningarna vid dessa skolor blefve endast öfvergångsplatser och icke som regel finge stadigblifvande innehafvare. Snarare skulle en dylik föreskrift enligt Kungl. Maj:t för-

menande kunna verka skadligt genom att ge stöd åt den föreställningen, att den eventuellt fastställda minimiaflöningen, hvilken torde komma att uppfattas som normalaflöning för lärarinnor, vore att anse som normalaflöning jämväl för lärare.

Hvad sålunda i årets proposition anförts som skäl för utelämnandet af bestämmelser rörande viss kompetens för behörighet att anställas som lärare vid de kommunala mellanskolorna torde svårligen kunna anses giltigt. Därest den omständigheten, att en skola står under läroverksöfverstyrelsens inseende, skulle göra det obehöfligt att ha föreskrifter om viss kompetens för behörighet att anställas som lärare vid samma skola, så borde ju dylika föreskrifter vara öfverflödiga i fråga om alla läroanstalter, som lyda under läroverksöfverstyrelsen. En sådan uppfattning torde emellertid ingen vilja förfäktat. Å andra sidan bör uppmärksammas, att den kommunala mellanskolan blir en läroanstalt, hvars tvenne lägsta klasser komma att motsvara en tvåklassig högre folkskola, och som skiljer sig från en dylik skola väsentligen blott därigenom, att undervisningen i densamma fortsättes uppåt genom ytterligare en eller två årsklasser. Under sådana förhållanden vill det synas tämligen bakvänt, att man för den ena af dessa skolarter, högre folkskolan, hvilken slutar på ett lägre plan, vidhåller en bestämd högre lärarekompetens, medan man för den kommunala mellanskolan, som afser att från samma utgångspunkt föra sina lärjungar till en högre kunskapsnivå, icke stadgar någon lärarekompetens alls eller nöjer sig med en lägre sådan. För min del måste jag obetingadt ansluta mig till den af herr Fridtjuv Berg i förut nämnda motion häfdade uppfattningen, att för behörighet att anställas som ämneslärare eller ämneslärarinna vid kommunal mellanskola bör som regel fordras minst samma kompetens som för anställning vid högre folkskola. Om jag i föreliggande framställning dock lämnar detta kraf å sido i fråga om lärarinnorna, så beror detta på särskilda omständigheter. Dels lider den kungliga propositionen icke af samma ofullständighet beträffande föreskrifter rörande lärarinnornas kompetens som i fråga om lärarnes. Och dels befinner sig hela frågan om lärarinnornas kompetens i viss mån i ett annat läge än motsvarande fråga beträffande lärarne. Befintligheten af enskilda högre lärarinneseminarier gör det för de unga kvinnorna möjligt att förvärfva sig en god lärarinneutbildning på vägar, som icke stå öppna för männen, ett förhållande, som möjligen skulle kunna utgöra giltig anledning för en modifikation, hvad lärarinnorna beträffar, af gällande bestämmelser rörande behörighet för anställning vid högre folkskola.

Däremot kan jag för min del icke underkänna de skäl, som af Kungl. Maj:t anförts mot yrkandet, att lärarne vid de kommunala mellanskolorna

och vid andra i den föreliggande propositionen omförmälda läroanstalter skulle i fråga om aflöningsvillkor likställas med lärarinnorna. Det kan näppeligen bestridas, att ett stadgande i dylik riktning å ena sidan knappast skulle medföra något verkligt gagn, vare sig för skolorna eller för lärarne, men å andra sidan kunna verka mindre fördelaktigt genom att från början ställa lärarne vid dessa skolor på ett lägre socialt plan än som kan vara lämpligt. Då man icke i fråga om statens egna läroverk eller ens i fråga om folkskolorna kunnat vidhålla grundsatsen om likhet i aflöningshänseende mellan lärare och lärarinnor, så torde det icke vara praktiskt eller gagneligt att söka etablera någon likställighet i detta afseende mellan lärare och lärarinnor vid de skolor, om hvilka nu är fråga. Efter min mening skulle det i stället vara klokt, om man från första början icke blott gjorde klart för sig, att de manliga lärarekrafterna vid de kommunala mellanskolorna, därest sådana lärarekrafter af verklig duglighet skola erhållas, komma att proportionsvis ställa sig dyrare än de kvinnliga, utan också uppgjorde beräkningarna rörande kostnaden för dessa skolor med detta förhållande för ögonen. Hvad man i detta hänseende nu uraktlåter, kommer man att framdeles få plikta för genom att nödgas antingen höja statens och kommunernas anslag till skolorna i fråga eller ock finna sig i att vid dem ha en kår af mindre väl kvalificerade lärare.

Å andra sidan finner jag mig dock äfven böra framhålla, att de ekonomiska konsekvenser, som för staten och kommunerna skulle följa af att blifvande lärare vid de kommunala mellanskolorna redan från början tillförsäkras en skälig aflöning, ingalunda äro af den betydelse, att en modifikation af det kungl. förslaget i dylik riktning från ren kostnadssynpunkt bör möta någon allvarligare betänklighet. Kungl. Maj:t har föreslagit, att vid hvarje kommunal mellanskola, däri gossar undervisas, skall finnas minst en manlig lärare med full tjänstgöring. Det är min öfvertygelse, att man som regel kommer att stanna vid detta minimum af manliga lärarekrafter, och att den öfriga fast anställda lärarepersonalen kommer att i de allra flesta fall utgöras enbart af lärarinnor. Den merkostnad, som för hvarje kommunal mellanskola, däri gossar undervisas, skulle bli en följd af att den vid skolan anställde läraren erhöle något högre aflöning än lärarinnorna, och hvilken kostnad i lämpliga proportioner bör fördelas mellan staten och kommunen, kan icke gärna bli af någon väsentligare betydelse för skolans ekonomi.

Hvad angår själfva beloppet af den minimilön, som bör stadgas för lärare vid kommunal mellanskola, så torde äfven i detta afseende hvad som är föreskrifvet rörande högre folkskola böra tjäna till norm. Liksom lärare vid kommunal mellanskola bör äga minst samma kompetens som

lärare vid högre folkskola, så böra ock minst samma löneförmåner tillför-säkras honom. Dessa löneförmåner utgöras enligt kungl. kungörelsen den 28 juni 1907 af tjänlig bostad och nödigt bränsle eller ersättning därför samt därutöfver en begynnelse-lön å 1,500 kronor och 3 ålderstillägg å 300 kronor hvarterdera efter resp. 5, 10 och 15 års tjänstgöring. Förmånen af bostad och bränsle eller ersättning därför, hvilken ersättning torde böra bestmämas till fixt belopp, lämpligen 300 kronor, bör tillhandahållas af kommunen. Staten bör som extra lönebidrag tillskjuta 300 kronor, alldeles som den enligt Kungl. Maj:ts förslag för hvarje ämneslärarinna med viss högre kompetens skulle lämna ett dylikt lönebidrag å 200 kronor. Ålderstilläggen böra utgå med $\frac{2}{3}$ från staten och $\frac{1}{3}$ från kommunen.

Minimilönen för fast anställd lärare med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola skulle alltså enligt detta förslag komma att motsvara ett kontant belopp af lägst 1,800 och högst 2,700 kronor.

Det bör naturligtvis förutsättas, att en vid kommunal mellanskola fast anställd lärare kan komma att förordnas till skolans föreståndare. I så-sådant fall bör en lämplig förhöjning af lönen äga rum, liksom en dylik förhöjning inträder för lärarinna, hvilken erhåller motsvarande uppdrag. Enligt det föreliggande kungl. förslaget skall föreståndarinna vid stats-understödd kommunal eller enskild läroanstalt, alltså äfven vid kommunal mellanskola, åtnjuta en årlig minimilön af 2,000 kronor i 1:sta och 2,300 kronor i 2:dra lönegraden samt därjämte bostad, bestående af minst 3 rum och kök, eller motsvarande hyresersättning. Årliga lönen för ämneslära-rinna med högsta kompetens utgör enligt samma förslag lägst 1,400 och högst 2,000 kronor. För lärarinna, som förordnas att förestå en kommunal mellanskola, inträder alltså en löneförhöjning, som uppgår till 600 kronor, om hon befinner sig i lägsta lönegraden och till 300 kronor om hon befinner sig i högre lönegrad, hvartill i båda fallen kommer förmånen af bostad. Med afseende härå synes för lärare, som förordnas till föreståndare för kommunal mellanskola, skäligen böra bestämmas ett årligt tilläggsarfvode af minst 300 kronor samt därjämte tjänlig bostad, hvilken i detta fall torde böra bestå af minst 4 rum och kök, eller motsvarande hyresersättning. Inalles komme årliga lönen för manlig föreståndare vid kommunal mellanskola alltså att uppgå till lägst 2,100 och högst 3,000 kronor jämte bostad.

För lärare, som förordnas att förestå en kommunal mellanskola, bör någon minskning i undervisningsskyldighet kunna medgifvas, utan att han därför anses upphöra med »full tjänstgöring».

I en vid innevarande riksdag i Andra Kammaren väckt motion, n:o 147, har herr Fridtjuv Berg föreslagit sådan ändring i gällande bestäm-

melser angående anslag till högre folkskolor, att understöd af statsmedel må under vissa villkor kunna tilldelas sådan skola icke blott såsom för närvarande för högst två årsklasser med intill 1,200 kronor för vardera utan för högst fyra årsklasser med intill nyss nämnda belopp för hvar och en af dem. Därest detta förslag, såsom önskligt är, vinner Riksdagens gillande, bör jämväl föreståndare för högre folkskola i denna egenskap, därest skolan omfattar mer än två årsklasser, komma i åtnjutande af särskildt tilläggsarfvode, så att han i afseende å löneförmåner blir likställd med föreståndare för kommunal mellanskola. Härom torde emellertid förmligt yrkande icke i detta sammanhang kunna framställas.

Anställning med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola bör i fråga om rätt till lönetursberäkning anses lika med ordinarie anställning vid högre folkskola och tvärtom. Lärare vid kommunal mellanskola bör vara förpliktad att af här angifna lönebelopp lämna bidrag till sin egen pensionering enligt grunder, som vid ett framtida ordnande af pensionsfrågan för sådana lärare kunna komma att fastställas.

I denna framställning ha frågorna om kompetens och lönevillkor för andra i den föreliggande kungl. propositionen omnämnda lärare än de vid kommunala mellanskolor med full tjänstgöring anställda med afsikt lämnats å sido. Hvad de högre flickskolorna vidkommer, torde lärare med full tjänstgöring vid dem endast i sällsynta fall anställas. Hvad åter angår de enskilda läroverken, så äro de först och främst med hänsyn till ändamål och inrättning så olika de kommunala mellanskolorna, att hvad som i fråga om lärarnes kompetens och aflöning lämpligen bör föreskrivas rörande de senare, näppeligen med fördel kan tillämpas i afseende å de förra. De enskilda läroverken äro för öfrigt så få till antalet, och erfarenheten i fråga om behovet af sådana anstalter liksom i fråga om lämpligaste organisationen af desamma är ännu så ringa, att beträffande dem allmänna bestämmelser i här omhandlade afseenden för närvarande knappast äro af behovet påkallade.

Vid bifall till af mig här föreslagna ändringar och tillägg till den föreliggande kungl. propositionen skulle — under öfriga af mig gjorda förutsättningar — statens bidrag till hvarje kommunal mellanskola, däri gossar undervisades, komma att höjas med 300 kronor eller med beloppet af det föreslagna extra lönebidraget för en lärare. Enligt Kungl. Maj:ts proposition skulle statsunderstödet till en kommunal mellanskola, bidragen till ålderstillägg oräknade, komma att utgå med lägst 3,600 och högst antagligen 5,600 kronor. Medelsiffran skulle alltså blifva 4,600

kronor och det af Kungl. Maj:t begärda anslaget för ifrågavarande ändamål, 85,000 kronor, skulle följaktligen blifva tillräckligt för ett antal af 18 å 19 skolor. Äfven om man antager, att samtliga dessa skolor skulle komma att lämna undervisning åt gossar och att sålunda lärare vid dem alla måste anställas, uppgår den merkostnad, som för staten skulle följa af de här föreslagna lönebeloppens fastställande, icke till större summa än 5,400 å 5,700 kronor. Enligt de i den kungl. propositionen föreslagna grunderna för understödsbeloppens fördelning på olika anslag, bör denna merkostnad täckas från det begärda »Anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter». I följd häraf bör i rubriken till detta anslag orden »lärare och» inskjutas framför ordet »lärarinnor», men torde någon höjning af anslagsbeloppet för närvarande knappast vara erforderlig, enär man icke kan förutse, i hvilken omfattning anslaget, som i propositionen uppförts såsom förslagsanslag, under den närmaste framtiden kan komma att tagas i anspråk.

På grund af hvad sålunda anförts tillåter jag mig vördsamt hemställa:

att Riksdagen måtte godkänna de här nedan under 1—5 angifna ändringar i och tillägg till hvad Kungl. Maj:t föreslagit i nådiga propositionen n:o 81 angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter:

1. För anställning som *lärare* med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola fordras samma kompetens som för anställning som ordinarie lärare vid högre folkskola.

2. Lärare med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola skall åtnjuta en årlig lön af minst 1,800 kronor samt därutöfver 3 ålderstillägg, hvarterda å 300 kronor, utgående efter resp. 5, 10 och 15 års tjänstgöring. För dylik lärare, som icke tillika är skolans föreståndare, må begynnelselönen sättas till lägst 1,500 kronor, därest vederbörande kommun i stället förser honom med tjänlig bostad och nödigt bränsle.

3. Därest lärare med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola förordnas till skolans föreståndare, skall han i denna egenskap åtnjuta ett särskildt tilläggsarfvode af minst 300 kronor pr år samt därjämte för ses med tjänlig bostad, omfattande minst 4 rum och kök, eller åtnjuta motsvarande hyresersättning.

4. För hvarje lärare med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola erhåller skolan ett årligt lönebidrag å 300 kronor från det af Kungl. Maj:t begärda anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter. Titeln å detta anslag erhåller följande ändrade lydelse: »Anslaget till lönetillägg åt lärare och lärarinnor vid statsunderstödda kommunala och enskilda läroanstalter».

5. Anställning som lärare med full tjänstgöring vid kommunal mellanskola räknas i fråga om rätt till lönetursberäkning lika med ordinarie anställning vid högre folkskola och tvärtom.

Därest dessa af mig föreslagna bestämmelser vinna gillande, torde vederbörande särskilda utskott verkställa den omformulering af det kungl. förslaget, som däraf påkallas.

Stockholm den 26 mars 1909.

Robert Johansson.